

معرفی

پایان نامه های حدیثی

(قسمت دوم)

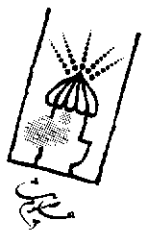
◀ مهدی هوشمند

در شماره نوزدهم فصلنامه تعدادی از پایان نامه های حدیثی موجود در کتابخانه دارالحدیث معرفی شد، در این شماره نیز سعی ما بر این است که شمار دیگری از این پایان نامه ها را به صورتی اجمالی معرفی کنیم تا طالبان این گونه منابع بتوانند به آسانی به خواسته خود دسترسی پیدا کنند.

◀ ۱ - آفرینش از دیدگاه قرآن و حدیث، محمدعلی حسین زاده، کارشناسی ارشد رشته معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجتی، ۲۰۵ ص، دستنویس.

نگارنده در این پایان نامه به بررسی نخستین سؤال ذهنی بشر یعنی آفرینش پرداخته و با استناد به آیات و روایات و اقوال بزرگان و دانشمندان گوشه ای از پرسش ذهن بشری را پاسخگو شده است.

او بحث خود را با مقدمه ای آغاز نموده که در آن به مبحث خلقت در ادیان و مذاهب

مختلف پرداخته و این نکته را خاطر نشان کرده است که بسیاری از انسانها در راه شناخت آفرینش راه کج را پیموده اند و به بیراهه افتاده اند. به نظر نویسنده این کجروی نه تنها در بین اهل مذاهب کنونی، بلکه از زمانهای بسیار قدیم وجود داشته و بشر منهای راهنما نتوانسته است پی به حقیقت ببرد. همین نیز منشأ پیدایش افکار غلط و رویدن خدایان متعدد گردیده است.

این پایان نامه از فصل بندی و تبویب موضوعات و عناوین بی بهره است و نگارنده فقط به ذکر عناوین بحث و بیان شاهد مثال از آیات و روایات بسنده نموده است. اما شکل کلی پایان نامه بر معیار تقدیم بررسی آیات و سپس روایات استوار است، منتها نویسنده در لابه لای استدلال بر اصل بحث اشاراتی نیز به تقدیم و تأخیر آفرینش موجودات کرده و با استناد به آیات و روایات این مطلب را روشن ساخته است.

عناوین عمومی و کلی این پایان نامه عبارت اند از: خلقت آسمان و زمین، خلقت ملائک، خلقت آدم و حوا، خلقت بنی آدم، خلقت چهار فصل، خلقت حیوانات، پیشگویی وسایل نقلیه ماشینی در قرآن، جانداران در کرات دیگر، زوج بودن مخلوقات، هدف از آفرینش و در نهایت بحث خلق و امر.

۲- ابتلا از دیدگاه قرآن و سنت، مجتبی بیگلری، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده تربیت مدرس دانشکده علوم انسانی، استاد راهنما: دکتر احمد احمدی، ۱۳۷۳، ۲۵۱ ص.

این پایان نامه درباره یکی از سنتهای لا یتغیر الهی یعنی امتحان و ابتلا است. نگارنده نخست با گشودن یک مدخل در نوشتار خود، ضمن تصریح به اینکه امر ابتلا از ناحیه خداوند قانونی حتمی و ثابت است، به این مطلب نیز اشاره دارد که ابتلا قانونی عمومی است و مختص فرد یا افراد خاصی نیست و حتی گریبانگیر خواص بندگان خدا، مانند پیامبران و اولیا، نیز می شود.

پایان نامه از پنج فصل و هر فصل از بخشهایی تشکیل شده است. فصل اول درباره

معنای لغوی و اصطلاحی و بررسی لغات مترادف و متشابه ابتلاست. در فصل دوم قانونی بودن این سنت الهی و وسایل و ابزارهای آن مورد بحث قرار گرفته است.

در این زمینه با تکیه بر آیات و روایات و سخنان دانشمندان و بزرگان و مفسرین، تمامی راههایی که بشر با آنها مورد امتحان قرار می‌گیرد معرفی شده و درباره هر کدام توضیحاتی داده شده است. نویسنده در بخش سوم این فصل، اجرای این سنت الهی را از انحصار در حوادث سخت و ناگوار خارج دانسته و بر این عقیده است که بشر از راههای دیگر نیز مورد ابتلا قرار می‌گیرد و راه عمده این ابتلا عبارت‌اند از: قبض و بسط نعمت و رفع عذاب.

فصل سوم نیز در بیان عمومیت ابتلا، یعنی ابتلای انبیا و مؤمنین و شدت ابتلای مؤمن و چگونگی ابتلا در اقوام و امتهای پیشین است. در این زمینه بیشتر از آیات قرآن و قصص قرآنی و روایات و نکات تاریخی استفاده شده است. فصل چهارم درباره رابطه ابتلا و علم خداوند و رابطه آن با اختیارات بشری است.

در فصل پنجم نیز عکس‌العمل مردم در برابر امتحانات خداوند و صبر بر ابتلا و اهمیت آن و نقش ابتلا در تکامل انسان از دید آیات و روایات بررسی شده است. نگارنده با حدیثی از امیرالمؤمنین (ع) درباره نقش ابتلا در سازندگی بشر و تحول سیر زندگانی او، پایان‌نامه خود را خاتمه داده است.

◀ ۳- ادب در تعالیم قرآن و سنت، محمدرضا غفوری، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: حجت‌الاسلام علی حجتی کرمانی، ۱۳۷۲، ۲۳۲ ص، دستنویس.

مباحث این پایان‌نامه در دو بخش کلی تدوین شده است: مباحث کلی ادب و اخلاقیات و مصادیق این مبحث از پیامبران و سیره آنان در زمینه آداب. نویسنده این مباحث را در یک مقدمه و چهار فصل توضیح می‌دهد.

فصل اول: نخست به تعریف اخلاق و بیان ریشه کلی اخلاق و مترادفات آن پرداخته

و سپس تعریف ادب از قول لغویین و ادبا و وجه ارتباط و نسبت ادب با اخلاق را روشن کرده است. البته شواهدی که نویسنده می آورد، هر دو زمینه را شامل می شود. فصل دوم در بیان ویژگی ادب قرآنی است. نگارنده در توضیح این مطب مسئله اعجاز بودن قرآن را مطرح ساخته و از این دیدگاه الگودهی قرآن را از معجزات آن شمرده و آن را بهترین الگوی اخلاقی برای بشر معرفی نموده است. به اعتقاد نویسنده، اگر کتاب خدا اعجاز نبود، این قدرت رسوخ را در نفس بشری نداشت. همچنین قرآن قانونی تغییرناپذیر است.

فصل سوم در باب آداب و خصال مؤمنان در قرآن است. این فصل نیز از بخشهایی چون آداب فردی و شخصی، آداب اجتماعی و معاشرتی، بحثی مستقل پیرامون ادب سلام و تحیت، و ادب در برابر پیامبر اسلام (ص) و والدین تشکیل شده است. نگارنده در این فصل از احادیث شمارنده خصلتهای مؤمن استفاده نموده و سپس شرح این احادیث را از قول بزرگانی چون علامه مجلسی بیان کرده است.

نویسنده در فصل چهارم به معرفی الگوهای نمونه، مانند انبیای الهی در قرآن کریم، پرداخته و ضمن آوردن مثالهایی از آیات قرآن، ادب انبیای الهی در قرآن کریم را محور این بحث قرار داده است.

قابل ذکر است که نویسنده در بیان این قضایا ملاحظه کلیت بحث را نموده و ادب انبیا را از هر دو جنبه فردی و اجتماعی بررسی کرده و در پایان ذکر هر قضیه، اثر رفتاری آن پیامبر را در جامعه عنوان نموده است.

◀ ۴ - اسما و صفات قرآن از نگاه قرآن و سنت، ابوالقاسم عینی پور، کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده تربیت مدرس دانشکده علوم انسانی، استاد راهنما: حجت الاسلام ابوالفضل شکوری، استاد مشاور: حجت الاسلام محمدعلی مهدوی راد، ۱۳۷۲، ۳۹۱ ص.

این پایان نامه از یک مقدمه، سه فصل و سه ضمیمه تشکیل شده است. هر فصل نیز

خود دارای بخشهای مختلفی است .

دو فصل آغازین در واقع مقدماتی برای ورود به بحث اصلی «اسما و صفات» است . فصل اول در باب شناخت کلی قرآن کریم است و موضوعات مرتبط با آن را روشن می کند .

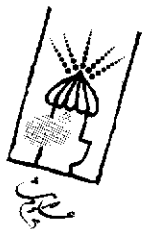
این فصل از بخشهایی تشکیل شده است .

بخش نخست دربارهٔ وحی و تعریف آن در لغت و اصطلاح و معنای وحی در قرآن کریم و کیفیت وحی از است .

بخش دوم، معنای پیامبر امی و بررسی واژه امی و دلایل امی بودن پیامبر را برمی رسد بخش سوم به جاوید بودن اعجاز قرآن و اینکه معجزه لازمهٔ نبوت است می پردازد و پس از آن تعریف و شرایط معجزه و داوری مشرکان در اعجاز قرآن را می آورد . بخش چهارم، مربوط به نگارش و جمع تدوین قرآن کریم و معنای جمع و مراد از جمع دربارهٔ قرآن و ذکر فضایل سوره ها و استعمال لفظ کتاب در قرآن - بر اساس احادیث - است .

در فصل دوم گردآورنده در پی آن است که فهم قرآن را ممکن جلوه دهد و در قبال بعضی (اخباریون) که این امر را منحصر به عدهٔ خاصی دانسته اند که از موهبت عصمت الهی برخوردار بوده اند، با ارائهٔ دلایلی امکان فهم آن را از سوی عموم بشر اثبات کند . نویسنده در این باب به ادلهٔ اصولیین و اخباریین استشهاد نموده و با بیان مثالهایی مطلب را پایان داده است .

در فصل سوم که متن اصلی این مجموعه را تشکیل می دهد، با مطالعهٔ دقیق قرآن، تعداد واژگانی که می توان به عنوان اسم یا صفت این کتاب مقدس آسمانی برشمرد، مورد شناسایی قرار گرفته و یک یک آن کلمات از لحاظ کاربرد معنا شناختی در عرف مردم عرب زبان و اعتبار استعاره ای آنها از دیدگاه معتبرترین و کهن ترین کتب لغت مورد تحقیق واقع شده و وجه تسمیه یا توصیف قرآن به آنها با استشهاد به سخن مفسران گرانمایه بیان شده است .

ضمیمه اول، جدول مقایسه ای اسما و صفات را نشان می دهد. و دیدگاه عده ای از اندیشمندان را به همراه آیات مورد استشهاد آنان بیان می کند.

ضمیمه دوم، اسامی و صفات قرآن را به تفکیک خاص و یا مشترک بودن یا غیر آن - به عنوان نتیجه حاصل از پایان نامه - به تصویر کشیده است.

ضمیمه سوم، گویای نمودار ستونی از واژگانی است که به منزله اسامی و صفات قرآن شناخته شده است. ترتیب کلمات در این نمودار، بر اساس ترتیب نزولی سوره قرآن است که این الفاظ در آنها به عنوان نام و یا صفت قرآن به کار رفته است.

۵- بررسی مفهوم ذکر از دیدگاه وحی، منصوره تربتی مقدم محمدآباد، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده تربیت مدرس دانشکده علوم انسانی، استاد راهنما: دکتر محمدعلی لسانی فشارکی، ۱۳۷۳، ۲۰۴ ص.

هدف محقق از این پایان نامه بازشناسی دقیق ذکر، ابعاد و آثار و مراتب آن است، تا بتوان ذاکران حقیقی را شناخت و به ویژه طرز تلقی مسلمانان را از ذکر و ذاکران در عصر حاضر تصحیح و اصلاح نمود. برای این منظور، محقق با توزیع پانصد پرسشنامه در میان فرهنگیان شیعه و سنی شهرستان تربت جام، به پاسخهای گویا و نمودارهای روشنی از مسئله رسیده که در فصل ششم آنها را تجزیه و تحلیل کرده است.

این پایان نامه در یک مقدمه و شش فصل ترتیب یافته است. نویسنده در مقدمه نخست طرح کلی بحث را پیش آورده و یکی از مقاصد و مطالب صحیفه الهیه را دعوت به ذکر دانسته است. سپس فرضیاتی را که درباره ذکر به ذهن خطور می کند بیان نموده و بعد از آن، اهداف و زمان تحقیق را بیان کرده در ادامه نیز مفاهیم و واژگان ذکر را توضیح داده است.

فصل اول از دو بخش تشکیل شده است: بخش اول به تعریف لغوی و اصطلاحی ذکر و بررسی ریشه ای کلمه ذکر و بیان معنای اصطلاحی آن می پردازد. بخش دوم نیز آرای اندیشمندان اسلامی را درباره ذکر و حقیقت آن بازگو می کند و دیدگاههای مفسران را برمی رسد.

فصل دوم در چهار بخش تنظیم شده است. نویسنده در بخش نخست به عوامل و

انگیزه های یاد خدا، در بخش دوم به موانع یاد خدا، در بخش سوم به اوقات ذکر خدا و سپس در بخش چهارم به آداب ذکر از دیدگاه امام خمینی (ره) پرداخته است.

نویسنده در فصل سوم، تحت عنوان «ذکر خدا روح و فلسفه همه عبادات»، سه عبادت را مطرح نموده و در بخشهای جداگانه آیات مربوط را بررسی کرده است. عنوان هر بخش چنین است:

بخش اول: نتیجه نماز، یاد خداست. بخش دوم: روح و فلسفه حج، ذکر الله است. بخش سوم: حلیت ذبح در گرو ذکر اسم الله است.

فصل چهارم به حقیقت ذکر و ذاکران، مربوط می شود. این فصل نیز دارای چهار بخش است. بخش اول به مراتب ذکر و ذاکران، ذکر لفظی، ذکر معنوی و ذکر قلبی می پردازد مقامات و درجات ذاکران را بیان می کند. بخش دوم، ویژگیهای ذاکران را برمی رسد و به بررسی پنج آیه و در مجموع ده ویژگی ذاکران می پردازد.

بخش سوم: حقیقت و فضیلت یاد خدا و مجموعه آیات و روایاتی را که به نحوی بیانگر فضیلت یاد خدا هستند بررسی می کند و موضوع را در دو قسمت آیات و روایات به صورت جداگانه مطرح می سازد.

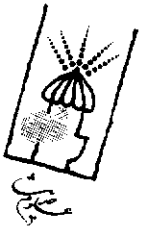
فصل پنجم درباره آثار ذکر در زندگی انسان است. این فصل نیز دو بخش دارد که نویسنده در آنها با استناد به آیات قرآن، آثار و برکات ذکر خدا و عواقب و آفات غفلت از یاد خدا را بررسی کرده است.

فصل ششم، نگاهی به برداشت مسلمانان عصر حاضر از ذکر و ذاکران است. این فصل از پایان نامه با استفاده از پرسشنامه و انجام مصاحبه و بررسی و تحلیل پرسشنامه ها تدوین شده و با استفاده از نمودار، نتایج به دست آمده را منعکس نموده است.

◁ ۶- پژوهشی پیرامون دنیا از دیدگاه قرآن و روایات، سید محمد طالقانی اصفهانی،

کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد

نهران، استاد راهنما: حجت الاسلام سید محمدباقر حجتی، ۱۳۷۰، ۱۲۹ ص.

این پایان نامه از پنج فصل و چندین بخش ترتیب یافته است. فصل اول در باب واژه دنیاست که در سه بخش به اشتقاق ریشه دنیا و اقوال موجود در آن، معنای لغوی دنیا و اصطلاح دنیا در قرآن می پردازد.

فصل دوم درباره شناخت دنیاست که خود به سه بخش تقسیم شده است: بخش اول، مربوط به قرآن و دنیاست. در این بخش، مذمت دنیا و ترجیح آن بر آخرت و معنای دنیای مذموم از نظر امام صادق (ع) بیان شده و در ضمن به کلمات بزرگان تفسیر نیز اشاراتی رفته است.

در بخش دوم، روایات دنیا، در دو بعد مثبت و ستوده و منفی و نکوهیده بررسی شده است.

بخش سوم، دنیا از دیدگاه حکما را پژوهیده است. فصل سوم، با عنوان «انسان و دنیا»، چند بخش دارد: بخش اول، رابطه انسان با دنیاست.

بخش دوم به زهد و زاهد در دنیا، درجات زهد و تعریف زهد در دنیا از دیدگاه امیر مؤمنان (ع) می پردازد. بخش سوم نیز اختیار انسان در دنیا را بررسی می کند. فصل چهارم، با عنوان «دنیا و آخرت»، نیز بخشهایی دارد. در این بخشهای سه گانه، تفاوت دنیا و آخرت، حب دنیا و آخرت و تاثیر اعتقاد به آخرت در زندگی دنیا بررسی شده است.

فصل پنجم درباره مکل دنیاست. این فصل نیز در بخشهایی از قبیل مثل دنیا در قرآن، مثل دنیا در روایات و مثل دنیا در لسان حکیمان سامان یافته است.

۷- تحقیق درباره شخصیت ابن عباس و روش تفسیری او، سید ابراهیم میرباقری، دکترای رشته فرهنگ عربی و علوم قرآنی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، استادان راهنما: دکتر نوری و دکتر حجتی، ۳۸۷ ص.

این پایان نامه درباره معرفی شخصیت علمی یکی از اصحاب بزرگوار رسول خدا(ص)

است؛ شخصیتی که در بین صحابه از ویژگی خاصی برخوردار است و مورد قبول فریقین به شمار می‌آید. همچنین روایات این شخصیت برجسته خصوصاً روایات تفسیری او، جایگاهی ویژه دارد.

این پایان‌نامه از یک مقدمه، دو باب و پنج فصل تدوین شده است. گردآورنده در مقدمه به بررسی شخصیت علمی ابن عباس پرداخته و ضمن آن، اهمیت و جایگاه علم تفسیر را در بین جوامع اسلامی بررسی نموده است.

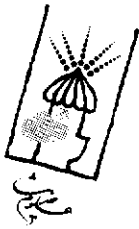
نگارنده باب اول را تماماً به شرح زندگانی و معرفی ابن عباس پرداخته است. این معرفی از چند بخش تشکیل شده است. نویسنده در بخش اول به تفصیل نام و نسب، ولادت و وفات و مدت عمر، خصائص ظاهری و شمایل، و صفاتی از قبیل حافظه، سخنوری و فصاحت، هوش و فراست، سجایا و اخلاق ابن عباس را توضیح داده است. نویسنده در بخش دوم، ملازمت ابن عباس را با پیامبر اکرم (ص) بیان نموده و موقعیت او را در نزد آن حضرت بازگو کرده است.

بخش بعدی به شرح موقعیت ابن عباس در زمان خلفا و معرفی تعدادی از معاصران وی اختصاص دارد.

نویسنده در بخش دیگر از زندگانی سیاسی ابن عباس و تقارن آن با دوران خلافت حضرت علی (ع) سخن گفته است.

فصل دوم پایان‌نامه مربوط به شخصیت علمی ابن عباس و مقام و موقع تفسیری اوست، نویسنده در این بخش، القاب ابن عباس و وجه نامگذاری او را به این لقبها شرح داده و نظر صحابه و تابعین را نیز درباره شخصیت علمی او عنوان نموده است. نویسنده به این مطلب تصریح دارد که نه تنها ابن عباس در بین هم عصران خود برتری علمی داشت، بلکه بعد از او نیز کسی در این باب به حد او نرسید.

وی در ادامه می‌نویسد: آنچه باعث شهرت او بود فقط تبحرش در علم تفسیر نبود، بلکه او در علوم دیگر از قبیل علم فقه و آگاهی به اشعار نیز بر دیگران برتری داشت. نویسنده این نبوغ را نتیجه چند امر می‌داند. همبستگی ابن عباس با نبی اکرم (ص)،

دعاهای نبی اکرم (ص) درباره او، استعداد نیرومند او، کوشش و شوق بی اندازه وی به تحصیل دانش و شاگردی امیرمؤمنان علی (ع)، از جمله این امور به شمار می آیند.

فصل سوم درباره طرق روایی ابن عباس بحث می کند. نویسنده در این فصل بهترین طرق روایی ابن عباس را به این ترتیب معرفی می نماید:

۱- طریق علی بن ابی طلحه هاشمی ۲- طریق قیس عطاء بن سائب ۳- طریق ابن اسحاق از محمد بن ابی محمد مولی آل زید بن ثابت از عکرمه یا از سعید بن جبیر ۴- طریق اسماعیل بن عبدالرحمن ۵- طریق ضحاک بن مزاحم هلالی ۶- طریق مقاتل بن سلیمان ازدی ۷- طریق عطیة بن سعد جدالی کوفی ۸- طریق محمد بن سائب کلبی ۹- طریق ابو خالد عبدالملک بن جریر.

بخش دوم این پایان نامه درباره مقام و موقع دینی ابن عباس است. این بخش، خود از دو فصل جداگانه تشکیل شده است. فصل اول این بخش درباره عقیده شیعه در مورد ابن عباس است. نویسنده به تناسب این بحث مسئله شیعه و سنی را مطرح نموده و روشن کرده است که به چه کسانی شیعه و به چه کسانی سنی می گویند. فصل دوم این بخش نیز درباره وثاقت و عدالت ابن عباس در نزد فریقین است.

باب دوم این بخش درباره روش تفسیری ابن عباس است و پنج فصل دارد. روش تفسیر لغوی، روش تفسیر به مآثور، روش تفسیر به رأی، مسائلی دیگر از ابن عباس و آثار منسوب به ابن عباس در این پنج فصل بررسی شده است.

۸- **تربیت جسم از دیدگاه قرآن و حدیث**، محمدمهدی منصوریان، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجتی.

۱۳۷۰، ۱۶۱ ص. این پایان نامه درباره تربیت است و گرچه عنوان پایان نامه به ترتیب جسم منحصر شده، در عمل تعمیم یافته است. یک مقدمه و شش بخش تشکیل دهنده موضوعات این پایان نامه است، نگارنده در مقدمه با استناد به قرآن کریم، موضوع

تربیت را به انسان نسبت داده و سایر موجودات را به تخصص از این دایره خارج نموده است. وجه استدلال او علاوه بر آیات قرآن و کلمات معصومان (ع)، نقل قول بزرگان است.

بخش اول پایان نامه درباره شناخت تربیت و موضوع آن، شناخت قوای فطری، اصول و خصوصیات مکتب تربیتی اسلام، اختصاصات انسان از نظر ماهیت، مراحل تربیت، دیدگاههای تربیتی اسلام، مسئله عدالت و اقسام تربیت است.

بخش دوم، تعریف جسم و چگونگی حدوث روح در جسم و تناسب میان جسم و روح را دربر می گیرد.

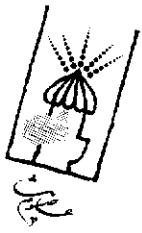
بخش سوم به تربیت جسم اختصاص دارد. البته این تربیت با توجه به مراتب روح بررسی شده و به همین دلیل، بحث آن در دو بعد تربیت کمی و تربیت کیفی سامان یافته است.

بخش چهارم، تربیت عمومی است که شامل طهارت و بهداشت جسم، پوشش، جمال و زیبایی، تغذیه، کار و اشتغال، ورزش و تربیت بدنی، و مراحل رشد جسم در سالهای مختلف می شود.

بخش پنجم پایان نامه مربوط به تربیت کیفی جسم است. در این بخش، تزکیه نفس و اثر عبادات در تربیت بررسی شده است. نویسنده در بخش ششم حوادث وارد بر جسم از قبیل رؤیا و مرگ را عنوان کرده و پیرامون آن به بحث پرداخته است.

۹- تصحیح و نقد و بررسی کتاب «نفایس الفنون فی عرائس العیون»، غلامرضا مستعلی، دکتری رشته ادبیات فارسی، دانشکده تربیت مدرس دانشکده علوم انسانی، استاد راهنما: دکتر احمد احمدی، ۱۳۷۴.

کتاب «نفایس الفنون فی عرائس العیون»، تألیف شمس الدین محمد بن محمود آملی از علمای قرن هشتم هجری، کتابی است در موضوعات مختلف که می توان آن را کشکول نیز خواند.

محقق قسمت حدیث این کتاب را برگزیده و ضمن تصحیح و نقد و بررسی آن به عنوان رساله دکتری در رشته ادبیات فارسی، قسمتی از این کتاب را نیز احیا نموده است. محل مورد نظر و بحث محقق، فن سوم از قسم اول این کتاب است که درباره علم حدیث بحث می کند. نویسنده قبل از ورود به بحث چند فایده را متذکر می شود:

فایده اول، در بیان اصطلاحات وارد درباره حدیث و معنای لغوی و استعمالی لفظ «حدیث» است. نویسنده به مناسبت به معرفی صحاح سته پرداخته و اولین کتاب حدیثی را موطأ مالک دانسته و اشاره کرده است که نزد خود اهل سنت هم موطأ، اصح کتب حدیثی آنان است. فایده دوم درباره تقسیمات حدیث به صحیح و حسن و ضعیف و شرح هر یک است.

فایده سوم به احوال نقل حدیث به اعتبار سبقت در اسلام و هجرت و وفور علم و فضیلت و کثرت ملازمت، مربوط می شود. در این تقسیم بندی نقل حدیث به دوازده طبقه تقسیم شده اند که مشهور تعداد آنان را سی هزار نفر دانسته اند. فایده چهارم درباره کیفیت علم به حدیث است. نویسنده این بحث را با بیان و شرح سه حدیث به پایان برده است.

قسمت دوم این تحقیق، ذکر چهل حدیث به شیوه یک «اربعین» در باب ایمان و اسلام و ادب و اخلاق و مواظظ و حکم است.

۱۰ - تعدد زوجات در اسلام، فریده فراهانی، کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرس حوزه علمیه قم، استاد راهنما: دکتر احمد بهشتی، اسناد مشاور: حجت الاسلام محمدعلی مهدوی راد، ۱۳۷۳، ۳۵۳ ص. این پایان نامه درباره مسئله ازدواج و چند همسری و راههای شرعی جلوگیری از گناه است. پایان نامه در ده فصل منظم گشته که هر فصل را نیز مباحثی تشکیل می دهد.

نویسنده در مقدمه فلسفه ازدواج و اهتمام اسلام را به این مسئله حیاتی توضیح می دهد. به اعتقاد نویسنده، اسلام بر خلاف سایر ادیان و مکاتب بر محوریت اعتدال و میانه روی بنا نهاده شده و به دور از هر افراط و تفریطی در تمام شئون زندگانی انسان، شیوه

قسط و عدل را با اهمیت می‌داند. به همین علت، حتی در این مبحث نیز به دور از هرگونه تزییع حق و یا جانبداری از کسی، امر تعدد زوجات را در چهارچوب دینی و قانونی جایز می‌داند.

فصل اول پایان‌نامه در باب ضرورت زناشویی است. به مناسبت، قانون زوجیت، ضرورت ازدواج، اهمیت ازدواج از نظر قرآن، دیدگاه معصومین در مورد ازدواج، زیان خودداری از ازدواج و نهی اسلام از تجرد، و آثار دنیوی و اخروی ازدواج نیز مطرح می‌گردد.

فصل دوم درباره علل پیدایش تعدد زوجات در میان بشر است. زورمندی مردها، پدرسالاری، هوسرانی، عامل جغرافیایی یا اجتماعی، عامل اقتصادی، عادات ماهانه، محدودیت سن زنان از حیث توالد و تناسل، فنزونی تعداد زنان بر مردان و اعتراف دانشمندان، مبحث نخست این فصل را تشکیل می‌دهند.

مبحث دوم این فصل نیز درباره مطابقت و عدم مطابقت چند همسری با طبیعت مرد است.

فصل سوم، تعدد زوجات قبل از ظهور اسلام را به بحث کشیده و به تعدد زوجات در یهود، مسیحیت، دوران جاهلیت، ایران باستان، و همچنین جوامعی از قبیل مصر، چین، یونان و آسیای جنوب شرقی پرداخته است.

فصل چهارم درباره تعدد زوجات در جهان معاصر است. این فصل از دو مبحث تشکیل شده است.

مبحث اول، علت قبح و ناپسندی این مسئله از دیدگاه قانونگذاری غربی را برمی‌رسد و مبحث دوم، نیرنگ مرد قرن بیستم و نظریه برتراند راسل در مورد تعدد زوجات را بررسی می‌کند.

فصل پنجم در مورد اسلام و تعدد زوجات است که دو مبحث دارد.

مبحث اول درباره بررسی علل تجویز تعدد زوجات برای مردان است.

مبحث دوم نیز به قرآن و تعدد زوجات و آیاتی که در این باره نازل شده و شأن نزول و

احتمالات موجود در آنها می پردازد.

فصل ششم، شرایط تجویز تعدد زوجات را بررسی می کند. در این فصل یک مبحث به مشروط بودن اباحه تعدد زوجات و یک مبحث نیز به اصلاح این اباحه می پردازد. فصل هفتم، ممنوعیت تعدد ازدواج برای زنان است. نویسنده در این فصل انواع نکاح را نام برده و ضمن توضیح هر کدام، جایز یا غیر جایز بودن هر یک را نیز توضیح داده و به تناسب علت، ممنوعیت تعدد ازدواج برای زنان را با برهان عقلی و دلیل نقلی بیان نموده است.

نویسنده در فصل هشتم، تعدد زوجات را به عنوان یک ضرورت اجتماعی در نظر آورده است. در این فصل نیز طی چند مبحث، حکمت مشروعیت تعدد زوجات در اسلام و ضرورت تشریح تعدد زوجات و راههای مقابله با افزایش زنان بر مردان شرح داده شده است.

فصل نهم درباره حکمت تعدد زوجات پیامبر (ص) است. این فصل نیز چهار مبحث دارد و به تعداد زوجات پیامبر اکرم (ص)، شبهه تعدد زوجات پیامبر (ص) و رد آن، حکمتهای تعدد زوجات نبی اکرم (ص) و خصایص پیامبر از جهت نکاح می پردازد. فصل دهم نیز مربوط به اشکالات وارد بر تعدد زوجات است. در این فصل نگارنده هشت اشکال عمده بر این مسئله را بیان می کند و سپس با نتیجه گیری بحث را خاتمه می دهد.

۱۱ - تواضع و تکبر و مصادیق آنها در قرآن و حدیث، فاطمه ایزدی، کارشناسی ارشد معارف، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجتی، استادان مشاور: دکتر علیرضا فیض و دکتر علی مهدیزاده، ۲۶۰ ص.

این پایان نامه در باب تواضع و تکبر است و از یک مقدمه و پنج فصل تشکیل شده است. هر فصل نیز دارای بخشهای مختلفی است.

مقدمه پایان نامه درباره شکل خلقت انسان، انتخاب و خصلتهای اوست.

نویسنده فصل اول را به دو بخش تقسیم کرده است .

بخش اول، مفهوم لغوی تکبر را با استفاده از کتب لغت بازگو می کند . بخش دوم به مفهوم لغوی تواضع می پردازد . این قسمت نیز با استفاده از همان منابع تکمیل می گردد . فصل دوم درباره تواضع و تکبر در کتب اخلاق است . در این فصل، فرق بین عجب و کبر، اصل و اسباب تکبر، اثرات کبر، اقسام تکبر، درمان کبر، معیار تواضع و تکبر و تواضع و مدح آن مورد بحث قرار می گیرد .

فصل سوم، تواضع و تکبر در آینه روایات است که در دو بخش توضیح داده شده است .

فصل چهارم به تواضع و تکبر در نهج البلاغه و بیان اندرزهای امیر مؤمنان (ع) می پردازد .

در فصل پنجم، تواضع و تکبر و مصادیق آنها در قرآن بررسی می شود . این فصل نیز از هشت بخش تشکیل شده است .

بخش نخست درباره تکبر در مقابل خداوند و دستمایه شیطان شدن و در نهایت گرفتار کيفر و عذاب الهی شدن است .

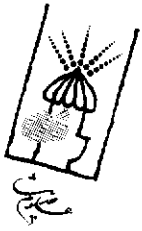
بخش دوم، تکبر بر پیامبران و شرح مصادیق آن در قرآن مجید و بیان عاقبت آنهاست . بخش سوم، تکبر در مقابل خدا و پیامبران را بررسی می کند . منشأ این تکبر، خود برتر بینی سفیهانه است و نتیجه آن استکبار به همه عوامل هستی .

بخش چهارم درباره تکبر بر مردم است که باعث اجحاف به حقوق و استثمار آنان می شود .

بخش پنجم، تواضع در قیامت را بررسی می کند . در این بخش نویسنده خضوع در برابر باری تعالی در روز قیامت را شرح می دهد .

بخش ششم، ویژه تواضع در مقابل خداوند، خشوع صابرین و نمازگزاران و کسانی است که لقای پروردگار را باور دارند و در برابر آیاتش اشک شوق می ریزند .

بخش هشتم درباره تواضع در برابر پیامبران است که به عنوان نمونه جریان حضرت

سلیمان را نقل نموده است.

بخش هفتم نیز مربوط به تواضع پیامبر در برابر مؤمنین است که شامل گذشت پیامبر از تخلفات مردم، گشودن بال تواضع در مقابل مؤمنان و فروتنی آن حضرت با مؤمنان می شود.

◁ ۱۲ - ذکر و موانع آن در قرآن و حدیث، فاطمه نژاد فاضل، کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: حجت الاسلام مهدوی راد، استاد مشاور: حجت الاسلام حجتی، ۱۳۷۵، ۲۴۷ ص.

این پایان نامه یک مقدمه و سه فصل دارد. نگارنده در مقدمه از جمله ابزارهای شناخت و تهذیب نفس را ذکر الله می داند و بر این عقیده است که مراد از ذکر که دین مبین اسلام از پیرو خویش انتظار دارد، ذکر حقیقی و واقعی است نه فقط ذکر زبانی.

نویسنده در فصل اول به معنا و مفهوم ذکر از دیدگاه فرهنگنامه ها و مفسران پرداخته و سپس جایگاه ذکر را توضیح داده و بعد از آن، انواع ذکر را بیان کرده است. نویسنده در بخش دیگر این فصل، به تناسب، معنای ذکر کثیر و انواع و مصادیق و مکان آن را توضیح داده و آن را از دیدگاه احادیث بررسی کرده است.

محور بعدی بحث او در این فصل، اسباب ذکر است که مهم ترین آن توفیق الهی برای ذکر گفتن است. توسل به معصومین نیز یکی از مصادیق ذکر الله است.

در ادامه مصادیق ذکر بیان شده است. قرآن مصداق اعلاّی ذکر و به ترتیب، نماز، دعا، استغفار، تسبیح و تحمید، شکر، تهلیل و تکبیر، اسمای حسنی و صلوات بر محمد و آل وی (ص) و بالاخره یاد مرگ و معاد، سایر مصادیق ذکر به شمار می آیند.

نویسنده در ادامه درباره زمان و مکان مناسب برای ذکر، سخن می گوید. در پایان این فصل نیز آثار ذکر را یادآور می شود و آثار آن را در دو قسم نتایج باطنی و آثار عملی در دنیا و آخرت، با ذکر روایات مربوط - شرح می دهد.

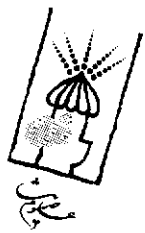
در پایان نیز به شرح آثار ذکر از دیدگاه حضرت علی (ع) و نتایج آن می پردازد. فصل دوم این پایان نامه دربارهٔ ذاکرین و جایگاه آنان در دیدگاه قرآن کریم و ائمه معصومین (ع) است. نویسنده به تناسب، زمینه های نفسانی ذاکرین، مصادیق ذاکرین، فرق بین ذاکرین واقعی و منافقان، ویژگیهای ذاکران و مؤمنان حقیقی و بالاخره ذاکرین از دیدگاه حضرت علی (ع) را بررسی می کند و به بحث دربارهٔ علت و جوب پیوستن به ذاکرین می پردازد.

فصل سوم دربارهٔ موانع ذکر است. نویسنده در این فصل موانع ذکر از جمله هوس، حب مال، حب فرزند، حب حکومت و مسائلی از این قبیل را پژوهش می کند. دیگر از موانع ذکر غفلت است. نگارنده به تناسب، ابتدا معنای لغوی غفلت و سپس ویژگیها و موارد غفلت و پیامدها و کیفر غافلان را یادآور می شود و علل این غفلت را نیز در چند عرصه، از جمله آرزو و آمال طولانی و شیطانی برمی شمارد.

۱۳- راهها و شیوه های مبارزه با تهاجم فرهنگی از دیدگاه قرآن و حدیث، حبیب الله رسولی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: دکتر محمدعلی لسانی فشارکی، ۱۳۷۵، ۱۴۹ ص.

در این پایان نامه، ابتدا نگارنده به بیان موضوع تهاجم فرهنگی در قرآن مجید و احادیث پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (ع) پرداخته است و به همین منظور، تحقیقی موضوعی را در قرآن کریم انجام داده و دو تعبیر کلیدی «صد عن سبیل الله» و «اضلال عن سبیل الله» را که نمایانگر موضوع تهاجم فرهنگی است، در آیات و سیاقهای قرآنی و نیز روایات و احادیث اسلامی، بررسی و تحلیل کرده است.

بخش اول پایان نامه به تعریف و تاریخچهٔ هجوم فرهنگی به جوامع دینی و اسلامی، بررسی روشها و شیوه های تهاجم فرهنگی و اهداف شناخته شده تهاجم فرهنگی اختصاص یافته است.

پایان نامه از سه فصل تشکیل شده است .

فصل اول در تعاریف و کلیات است که خود در چند بخش بررسی می شود . بخش اول ، تعریف فرهنگ و تهاجم فرهنگی است . نگارنده در این بخش با استناد به فرهنگنامه ها واژه های فرهنگ و تهاجم را بررسی و کاربرد هر یک را جداگانه و موردی بیان کرده است .

سپس ترکیب این دو کلمه را در تعاریف و اصطلاحات ، خصوصاً موارد استفاده آنها را در سخنان بزرگان و رهبران دینی ، روشن ساخته است . بخش دوم این فصل درباره سابقه هجوم فرهنگی به جوامع دینی است . نویسنده با استناد به آیات قرآن ، سابقه این هجوم را از بدو پیدایش اسلام می داند .

بخش سوم در مورد تاریخچه هجوم فرهنگی به جوامع اسلامی است .

بخش چهارم نیز به شناسایی روشها و شیوه های تهاجم فرهنگی می پردازد . نویسنده

۲۸ روش و شیوه را برای پیشبرد تهاجم فرهنگی عنوان می کند .

بخش پنجم درباره اهداف تهاجم فرهنگی است . نگارنده به طور خلاصه به تعدادی

از این اهداف اشاره می کند و به اختصار آنها را شرح می دهد .

فصل دوم ، زمینه های بیان مبارزه با تهاجم فرهنگی در قرآن و حدیث را برمی رسد .

این فصل در بخشهایی مانند کلمات و تعبیرات کلیدی مربوط به این بحث ، موارد کاربرد

اصطلاحات مربوط به بحث در احادیث و روایات ، سامان یافته است .

فصل سوم به بیان روشها و شیوه های مبارزه با تهاجم فرهنگی در قرآن و سنت پیامبر

اکرم (ص) و ائمه طاهرین (ع) اختصاص دارد . نویسنده در این فصل تعدادی از روشهای

مقابله را نام برده و درباره هر کدام نیز توضیحاتی داده است ، از جمله این روشها رعایت

تقوای الهی ، رعایت آداب معاشرت اسلامی ، آداب نگاه کردن ، آداب سخن گفتن ، آداب

لباس پوشیدن ، آداب زینت و آرایش کردن ، انجام عبادات ، اقامه فریضه نماز ، استمداد از

روزه ، پرداخت خمس و زکات و مالیات ، امر به معروف و نهی از منکر ، مراسم عبادی -

سیاسی حج ، ترك محرمات ، تسريع در امر ازدواج ، رعایت مقررات شرع و عرف ، پر

کردن اوقات فراغت جوانان، ورزش، بهره‌گیری از ابزارهای سمعی و بصری و انتشاراتی به نحو صحیح، اردوهای مختلف سیاحتی، زیارتی، آموزشی، کسب فضایل اخلاقی و معنوی، ارتقای فرهنگ جامعه، تربیت نسلی انقلابی و مؤمن، حاکم نمودن ارزشهای اسلامی در جامعه، هوشیاری و بیداری در برابر توطئه‌های دشمن و شخصیت قائل بودن برای نوجوانان و جوانان است.

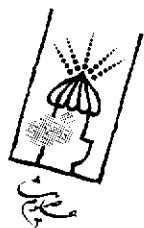
◀ ۱۴ - شفاعت در قرآن و احادیث معصومین علیهم السلام، نهلا غروی نائینی، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: آیت الله حاج شیخ ابوالقاسم خزعلی، ۱۳۶۸، ص ۱۷۲.

شفاعت از اهم مسائلی است که طی قرون متوالی دستخوش تطورات و انحرافات فراوان گشته است. در نهایت امر نیز فرقی مختلف اسلامی، همه به نوعی آن را پذیرفته‌اند، اما هر یک عقاید دیگری را نادرست دانسته و آنان را کافر و مشرک شمرده‌اند. این پایان‌نامه با بررسی و تحقیق در مسئله شفاعت به کمک آیات و احادیث معصومین (ع)، لکه‌های ابهام و اتهام را از دامن این حقیقت اسلامی زدوده و سیمای زیبا و راهگشای آن را به پویندگان راه حق نشان داده است.

در این مجموعه ابتدا معانی لغوی و اصطلاحی شفاعت، سپس نظر آیات قرآنی و روایات رسیده از معصومین (ع) و گفتار بزرگان دین بیان شده و بحث با بررسی مختصری از عقاید مختلف درباره شفاعت به پایان رسیده است.

نویسنده در آغاز شفاعت را دارای انواعی دانسته و برخی از آنها را نادرست و غیرموجود در دستگاه الهی و ساخته دست دسائین برشمرده است. به تقسیمی دیگر، شفاعت به دو قسم تکوینی و تشریحی شده و برای هر دو قسم مثالهایی از آیات و روایات آمده است.

در بخش دیگر از پایان‌نامه، آیات شفاعت به دو قسم آیات نفی و آیات اثباتی تقسیم

شده است. در نظر نویسنده آیات نفی آیتی است که شفاعت را فقط به اذن خدا می داند و بیشتر این آیات در باب تعرض به یهود و ادعاهای آنان آمده است.

آیات اثبات نیز بر دو قسم است: یک قسم در مورد اثبات اصل شفاعت است و قسم دوم درباره اختصاص شفاعت به خدا. شان شفاعت، شفاعت اولیا و اذن الهی از دیگر مباحث این بخش است.

نویسنده در ادامه به شرایط شفاعت و شفیع می پردازد. در آیات و روایات، شفیع باید دارای شرایطی چون اطاعت از خدا، ایمان به رسول او و عمل صالح باشد.

بخش دیگر این مجموعه درباره حدود شفاعت و کسانی است که مورد شفاعت واقع نمی شوند. نویسنده می کوشد به این پرسش پاسخ دهد که آیا شفاعت فقط در دنیاست و یا در برزخ و قیامت نیز موضوعیت دارد. وی همچنین آثار تربیتی شفاعت را بررسی می کند. در بخش دیگر، نگارنده شفاعت از دیدگاه سایر ملل، ادیان و مذاهب را بررسی نموده و به رواج قسمی از شفاعت مردود در بین این ادیان و مذاهب اشاره کرده است.

نویسنده در قسمت پایانی این مجموعه به بیان ادعای منکرین شفاعت پرداخته و ضمن ایراد ادعای بعضی از رهبران وهابیت و رد استدلالات آنان به تحقیق خود پایان داده است.

◀ ۱۵ - فقر و غنا در قرآن و حدیث، محمد کاظم نشاکر، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: دکتر سید جعفر سامی الدبونی، ۱۳۷۰، ۲۵۱ ص.

مطالب این پایان نامه در یک مقدمه و سه فصل آورده شده است. نگارنده در مقدمه اهمیت مال و ثروت و درجه اعتبار آن را از نظر اسلام و اقتصاد اسلامی بررسی نموده و با بهره گیری از آیات قرآن کریم، شیوه مواجهه اسلام با مال و ثروت را بیان کرده و در ذیل آیات به سخن معصومان (ع) نیز تمسک جسته و در ادامه به ریشه یابی علت فقر فقرا پرداخته است.

فصل اول این رساله درباره اصول و کلیات روش استنباط قرآن و حدیث درباره

پدیده های اجتماعی به ویژه فقر و غناست. نویسندگان معتقد است در نظام توحیدی چنان عدل و قسط و توازن نمایان است که گویی خداوند همه عالم و آدم و تکوین و تشریح و دنیا و آخرت و آسمان و زمین را تنها با خمیرمایه عدل و قسط و میزان سرشته است.

فصل دوم پایان نامه درباره فقر و غنا در قرآن کریم است. نویسندگان بر آن است که نحوه مطرح شدن فقر و غنا در آیات قرآن کریم و موضع قرآنی در این باره را بررسی کند. وی قبل از ورود به این بحث، ابتدا معنای لغوی فقر را در کتب لغت تتبع کرده و سپس موارد استعمال آن را در آیات قرآن متذکر شده و در ادامه نیز درباره ریشه لغوی غنا و کاربرد آن در آیات بحث نموده و وجه تمایز فقر و غنای ممدوح از غیر ممدوح را توضیح داده است.

نویسندگان می کوشد تبیین کند که صرف جمع شدن مال در جایی، دلیل مدح و ذم آن شمرده نمی شود و تکاثر در اموال هنگامی مذموم است که از چارچوب قوانین الهی بیرون باشد.

فصل سوم رساله، مربوط به فقر و غنا در روایات است. در این بخش تعدادی از روایات منقول در کتب حدیث شیعه و سنی درباره فقر و غنا و فقیر و غنی، همراه با اندکی بحث و نظر پیرامون آنها، آمده است. نویسندگان این احادیث را به دو دسته تقسیم می کند: دسته ای که فقر را مذموم شمرده و آثار سوء فقر را بیان کرده اند؛ و دسته ای که فقر را خزانه ای از خزائن الهی و رحمتی از جانب پروردگار می دانند و آن را عامل سعادت شمرده اند.

نویسندگان پس از آن، نظر علما و فقها را در باب جمع بندی این روایات عنوان کرده و تعارض آنها را به این شیوه برطرف ساخته است.

۱۶ - **فلاح و فوز در قرآن و حدیث**، علی اکبر شایسته نژاد، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: دکتر احمد بهشتی، ۱۳۷۲، ۲۴۴ ص.

نگارنده در این مجموعه برای بررسی موضوع، نخست آیات و روایات مربوط را

پژوهش کرده و سپس نکات تفسیری پیرامون آنها را متذکر شده، و علاوه بر استفاده از معاجم، بحثهای مرتبط به موضوع را نیز در آورده است.

پایان نامه در چهار فصل، متشکل از بخشهای مختلف، تنظیم شده است. فصل اول به فلسفه اخلاق و تفسیر موضوعی آیات مربوط به این موضوع می پردازد و ضمن ترتیب دادن آیات همگون، شیوه محوریابی در آیات و دستیابی به عناوین نو را نیز یادآور می شود.

نویسنده در ضمن و به تناسب بحث، تفسیر موضوعی، تاریخچه پیدایش و روشهای آن را بر چهار پایه خدامحوری، تسلسل طبیعی، موضوع مداری و توحیدگرایی عنوان کرده و مشکلات این نحوه تفسیر را بررسی کرده است. وی در ادامه در این فصل به بررسی مفهوم «فوز و فلاح» در لغت عرب و قرآن کریم و شعر و ضرب المثل پرداخته و استعمال «فلاح» و «فوز» را در آیات قرآن مقایسه کرده است.

فصل دوم از دو بخش تشکیل یافته است: بخش اول به عوامل و موجبات رستگاری می پردازد. این عوامل عبارت اند از: تکامل اعتقادی در توحید و نبوت و معاد که با ضعف در هر کدام از اینها فلاح و فوز متزلزل گشته و نتیجه آن معکوس خواهد بود.

بخش دوم، نمای کاربرد «فلاح» در قرآن است. این نما جدول بندی شده و به صورت موضوعی، در دو موضوع اصلی و فرعی، با یادآوری نام سوره و شماره آیه عرضه شده است.

فصل سوم پایان نامه نیز در دو بخش تألیف شده است:

بخش اول، تبیین «فوز» و مقایسه دو واژه «فوز» و «فلاح» و کاربرد این دو در قرآن است.

فوز از دیدگاه مادیگرایان و مال پرستان، فوز در سایه تلاش و کار و کوشش، اثر گریز از دنیا در رسیدن به فلاح و فوز، امتیازات فائزین و موجبات فوز، عناوین این بخش اند. بخش دوم نیز به نمای کاربردی آیات فوز در قرآن، به همراه نمای موضوعی مطالب این قسمت می پردازد.

نویسنده در فصل چهارم به طور مختصر رابطهٔ فلاح و فوز را بررسی کرده و مباحث خود را با جمع بندی کوتاه پایان داده است.

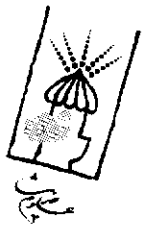
◀ ۱۷ - هدایت و ضلالت از دیدگاه قرآن و روایات، محمدعلی رستمیان، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرس حوزهٔ علمیهٔ قم، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجنتی، استاد مشاور: آیت الله محمدهادی معرفت، ۱۳۷۳، ۲۲۳ ص.

آنچه در این رساله مورد بررسی قرار گرفته است، مسئلهٔ هدایت و ضلالت و زمینه هایی است که انسان به وسیلهٔ آنها به هدایت می رسد و یا به سقوط در می افتد. این موضوع با توجه به آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت (ع) بررسی شده است.

پایان نامه از دو بخش عمده تشکیل شده که هر بخشی نیز شامل چند فصل است. بخش اول در باب کلیات بحث است و چند فصل است. فصل اول این بخش به معنای هدایت و ضلالت در کتب لغت پرداخته و آیاتی از قرآن را در معنای لغوی هدایت آورده و طریقهٔ استعمال هدایت در قرآن را بررسی کرده است. به پژوهش نویسنده، در قرآن هجده وجه برای هدایت و هشت وجه برای ضلالت بیان شده است.

فصل دوم مربوط به بحثی از قلمرو و محدودهٔ هدایت و ضلالت است. نویسنده در این فصل از هدایت عامه، مراحل مختلف قبل از هدایت، نیاز تمام موجودات به هدایت الهی و قلمرو ضلالت بحث می کند.

فصل سوم دربارهٔ اقسام هدایت است. نویسنده به تقسیمی هدایت را به دو قسم تکوینی و تشریحی تقسیم نموده و هدایت تکوینی را نیز شامل سه قسم هدایت طبیعی، هدایت غریزی و هدایت فطری دانسته است. وی سپس اقسام ضلالت را بررسی می کند. در تقسیم او گمراهان بر سه دسته اند: گمراهان از فطرت الهی، غوطه وران در ضلالت و گمراهی و منحرفان از صراط مستقیم. منشأ این انحراف نیز یا انحراف اعتقادی است یا انحراف عملی.

فصل چهارم دربارهٔ مراتب هدایت و ضلالت است. نگارنده در این فصل از سلسلهٔ طولی هدایت، مراتب هدایت عامه و خاصه، مراتب هدایت خاصه، صراط مستقیم والاترین مرتبهٔ هدایت و مراتب ضلالت بحث می‌کند.

بخش دوم پایان‌نامه، بررسی عوامل هدایت و ضلالت است. این بخش دارای پنج

فصل است:

فصل اول دربارهٔ انتساب هدایت و ضلالت به خداوند است. به همین مناسبت، نگارنده در باب جبر و اختیار و آرای مختلف دربارهٔ این مقوله سخن می‌گوید و جبری یا تفویضی بودن هدایت و ضلالت را بررسی می‌کند.

فصل دوم مربوط به بررسی زمینه‌های هدایت است. نگارنده این زمینه‌ها را به دو دسته تقسیم نموده است: اول، زمینه‌های عمومی: تقوا، تفکر، عقل و علم؛ و دوم، زمینه‌های کمال هدایت: عمل صالح، یاد خداوند، اخلاص و انابه. فصل سوم، به بررسی عوامل هدایت می‌پردازد. این عوامل عبارت‌اند از: انبیا، کتابهای آسمانی، ائمه (ع)، علما و کعبه.

فصل چهارم زمینه‌های ضلالت را بررسی می‌کند که به گونهٔ عام به دو دسته تقسیم شده‌اند: دین پرستی و ترک زمینه‌های هدایت.

فصل پنجم دربارهٔ عوامل اضلال است. این عوامل نیز عبارت‌اند از: شیطان، هوای نفس، بدعتها، تقلید کورکورانه در تفکر، عمل بر طبق ظن. نویسنده در خاتمه نیز خلاصه‌ای از مباحث پایان‌نامه را به دست داده است.

◀ ۱۸ - روشهای تعلیم در قرآن کریم و سنت، سیدمهدی برومند، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکدهٔ اصول دین، استاد راهنما: دکتر ولی الله نقی پورفر، استاد مشاور: دکتر احمد عابدی، ۱۳۷۸، ۳۷۷ ص.

نگارنده در این نوشتار، اصول، مبانی و کلیات روشها و فنون تدریس و تعلیم در نظام آموزشی اسلامی را بر اساس منابع قرآن و حدیث مورد پژوهش و تحقیق قرار داد و مطالب

و موضوعات را در دو فصل و هفت بخش تنظیم و ارائه کرده است.

فصل اول، مشتمل بر چهار بخش، به طرح مباحث کلی و تعریف و تبیین موضوع می‌پردازد. این فصل در چهار بخش، اصل مسئله، ضرورت تحقیق، سؤالات، اهداف و فرضیه‌ها، و روش، پیشینه و محدودیتهای تحقیق را بررسی می‌کند.

فصل دوم به بخش عمده‌یافته‌های تحقیق درباره‌ی موضوع اصلی اختصاص دارد در این فصل ابتدا چند موضوع مهم مطرح شده است و سپس در بخش دوم، و روشهای کلی تعلیمی در شاخه‌های مستقیم و غیر مستقیم مورد بحث قرار گرفته است. بخش سوم نیز به طور مشروح، فنون خرد تعلیم را با توجه به اهداف آموزشی ذیل تقسیمات سه‌گانه‌ی حیطه‌های عاطفی، شناختی و روانی - حرکتی پیش کشیده و معرفی نموده است. هر کدام از حوزه‌های مذکور به خودی خود، دارای تقسیمات و انشعاباتی است و انواع متعدد دیگری را در بر می‌گیرد.

در سیر نگارش تمامی مطالب، تلاش نگارنده این بوده است مصادیق و دیدگاههای آموزشی اسلام را با نگاه خاص علوم قرآنی عرضه کند. به عنوان مثال، در بخش دوم از فصل دوم، انواع روشهای تعلیم را از این دیدگاه بررسی کرده است. از دیدگاه مستقیم، روشهایی از قبیل سخنرانی، گفت و گو، پرسش و پاسخ، مباحثه، مجادله - که البته منظور مجادله به نحو احسن است و با مناظره تشابه‌ها و تفاوتهایی نیز دارد - مهم شمرده می‌شوند. روشهای غیر مستقیم نیز به دو گونه‌ی روشهای مشاهده‌ای و اکتشافی تقسیم می‌گردند. روشهای مشاهده‌ای شامل روش نمایشی، ایفای نقش، خطاب غیر مستقیم بیانی، خطاب غیر مستقیم عملی و تقلید از الگوست. روشهای اکتشافی نیز عبارت‌اند از: روش مقایسه‌ای، روش تمثیل، روش قصه‌گویی و روش خودآموزی از طریق خودآزمونی.

نویسنده در بخش سوم نیز در حیطه‌ی روش و فن مربوط به عاطفه و احساس مراحل را ذکر کرده است که عبارت‌اند از: استفاده از هنر در تعلیم، رعایت اصل تدریج، اصل عدم سختگیری، زمان آموزش و یادگیری، اراده، انگیزه، راهکارهایی برای جلب مشارکت ارادی فراگیر، راهکارهایی برای جلب مشارکت غیر ارادی فراگیر.